

Зміст

Про серію «Друзі відкритого суспільства». <i>Едоардо Крізафуллі, Рената Ґравіна</i>	7
Актуальність Луїджі Ейнауді. <i>Андреа Канджіні</i>	10
На допомогу читачеві (біографічна довідка). <i>Емма Ґаллі, Джампаоло Гардзареллі</i>	14
Ейнауді в Києві. Свобода та лібералізм в Україні з європейської перспективи. <i>Рената Ґравіна</i>	22
1. Лібералізм	37
2. Новий лібералізм	40
3. Про людину як мету або засіб і про блага для дозвілля	48
4. Основні моменти ліберальної економічної політики	71
5. Про деякі питання соціальної політики	84
I. Теоретичні засади соціального законодавства ...	84
II. Соціальне страхування	104
III. Об'єднання працівників (профспілки, товариства)	137
IV. Участь у прибутках	193
6. Лист одинадцятий. Догма суверенітету та ідея ліги націй	239
7. Лист сьомий. Чи є ліга націй можливим ідеалом? ...	248

8. За європейську економічну федерацію	258
9. Війна і європейська єдність. Промова, виголошена на Конституційній асамблеї	294
10. Хто хоче миру?	304

Про серію «Друзі відкритого суспільства»

Едоардо Крізафуллі, Рената Гравіна

«**Д**рузі відкритого суспільства» — це серія італійських класичних текстів, що теоретично обґрунтовують і пропагують цінності, на яких основане сучасне західне суспільство: свободу думки, критичний дух, толерантність, плюралізм, конституційну правову державу, верховенство права, права індивіда, права ЛГБТ та меншин, соціально-економічні права («держава загального добробуту»). Ця ініціатива є унікальною в українському книговиданні. Автори, представлені в цій серії — серед яких Луїджі Ейнауді, Бенедетто Кроче, Лучано Пеллікани, Норберто Боббіо, Карло Росселлі, Франко Буффоні, — належать до прогресивного крила європейської філософської та політичної культури.

Двадцять сторіччя в Європі затьмарили катастрофи, які спричинили величезну скорботу й запламували образ Заходу: більшовизмом, фашизмом і нацизмом. Ці тоталітарні режими спиралися на негативне й фундаменталістське мислення інтелектуалів, вороже налаштованих до ліберальної демократії та кантівської моралі — концептуальних засад нової Європи, що постала на руїнах Другої світової війни. Найбільш освічена італійська інтелігенція змогла відреагувати на отруту, яку впорскували в громадянське суспільство ностальгії за нацифашизмом, прихильники неліберальних демократій та авторитарних систем, а також «шкідливі вчителі»: марксистсько-ленінські або «революційні» філософи, які, спокусившись утопією, перекинули ідеальний місток до азійської деспотії та виправдовували використання збройної боротьби в ліберально-демократичних державах. Інтелектуали антитоталітарного спрямування

прищепили, так би мовити, європейським суспільствам свої просвітницькі теорії, натхнені кількома основними лейтмотивами, серед яких — гармонія між соціальною справедливістю та політичною свободою, захист свободи підприємництва, незалежність громадянського суспільства від держави, заперечення революційного чи реакційного насильства, європеїзм, оснований на солідарності, і діалог між народами. Одно слово, натхнені ідеалом свободи, інтелектуали зброєю критики боролися з ідеологічними хворобами, що заразили європейську культуру: фанатичним екстремізмом усіх політичних забарвлень, абсолютизмом, націоналізмом, расизмом, мілітаризмом, вихвалянням насильницької колективізації засобів виробництва. І справді можна сказати, що Європейський Союз стоїть на міцному інтелектуальному фундаменті — на текстах друзів відкритого суспільства.

Переклад — це один із тих «шляхетних» каналів, через які цільова культура, у цьому випадку українська, збагачується в процесі діалогу з культурою-джерелом. Діалог означає двосторонність, тому ця серія має супутню амбіцію — підвищити увагу італійських науковців до своїх українських колег, які заслуговують на те, щоб їх перекладали. Тим часом ми сподіваємося, що класики італійської політичної думки XX сторіччя стимулюватимуть рефлексію в інтелектуальних колах давньої української нації, яка, здобувши незалежність кілька десятиліть тому, прагне відновити свої зв'язки з європейською цивілізацією, до якої вона завжди належала. У добу Ренесансу Італія породила два шедеври політичної думки — «Монархію» Данте й «Державця» Мак'явеллі. У XX сторіччі італійські інтелектуали також демонстрували оригінальність думки, що виносить їх в авангард людства (згадаймо «еретичний» марксизм Грамші, який можна назвати антиленінізмом). Ця серія має на меті познайомити українського читача з найбільш значущими працями людей, що поставили свій таланти на службу ідеалові свободи, перебуваючи водночас у різних політичних таборах. Друзі відкритого суспільства усвідомлюють, що вони належать до

того ж ідеального простору й тієї самої спільної долі, перше зерно якої засіяли в Греції в IV–V сторіччях до нашої ери, а потім настав час інших посівів: доба комун в Італії, Магдебурзьке право, Ренесанс, Просвітництво — аж до появи ліберально-демократичних режимів в урбанізованих капіталістичних суспільствах і держави загального добробуту.

Реформістські та ліберально-демократичні течії Італії XX сторіччя відкидають як більшовицьку (крайньо ліву) теорію, так і нацифашизм (крайньо праву теорію) — теорії ці напрочуд схожі між собою. Як вороги відкритого суспільства вступили в альянс під егідою своєї неліберальної ідеології, так і друзі відкритого суспільства повинні об'єднатися в ім'я свого гуманістичного бачення. Радикальний ісламизм десятиліттями атакував ліберальний порядок, а російський автократизм відновив свою силу й агресивність. На Заході знову в моді «шкідливі вчителі», які сьогодні носять інший одяг: це прихильники постправди й етичного релятивізму, що ставлять під сумнів універсальну цінність демократії та спрямовують свою їдку критику лише проти Заходу, неявно виправдовуючи теократії та тиранії. Тому важливо перечитувати й роздумувати над тим, що писали «добрі вчителі» за часів, коли тоталітаризм і вкрай агресивні форми ідеологічного фанатизму загрожували європейській свободі та проєктові політичної єдності Старого континенту. Неліберальні мислителі й сьогодні прагнуть зіштовхнути цей проєкт із ре-йок гуманізму, універсальними цінностями якого є, по суті, повага до гідності людини, прагнення миру, захист незалежності та самовизначення народів.

Актуальність Луїджі Ейнауді

Андреа Канджіні, генеральний секретар
Фонду Луїджі Ейнауді

«**М**орально вільна людина кидає виклик тиранові з глибини темниці або прямує до багаття, на якому її спалять живцем за те, що вона хоче зберегти свої переконання». Так писав у роки фашизму Луїджі Ейнауді, і саме це роблять нині українські чоловіки та жінки. Це щось, що нас стосується. Стосується безпосередньо.

Владімір Путін оголосив війну не Україні як такій: він оголосив війну Заходові й ліберально-демократичним цінностям, які лежать в основі нашого співіснування та на яких ґрунтується наша цивілізація. Це ті цінності, які дозволив собі вільно обрати український народ.

«Застарілі» цінності, сказав московський самодержець в інтерв'ю газеті Financial Times у червні 2019 року. На цих цінностях ґрунтується геополітичний порядок, який він одверто відкинув на Мюнхенській конференції 2007 року.

Українські військовослужбовці та цивільні фізично протистоять полум'ю, але на цьому багатті можуть безповоротно згоріти дотла саме наші принципи, наша ідентичність, наша честь. Український народ вийде із цього страшного випробування сильнішим, а ми, які не є українцями, можемо бути знищені. Ми, італійці, ми, європейці, ми, західні люди, не українці. Ми, які можемо дозволити собі розкіш уважати, що війна ця нас не стосується.

Тому видання в Україні праць визнаного батька ліберальної та проєвропейської думки має не тільки велике символічне значення, але й конкретну практичну функцію. Тут відтворено глибинні причини, чому ця війна є нашою війною, і вказано на

ліберальний метод і засади як на компас, на який має орієнтуватися система міжнародних альянсів сьогодні та український державний устрій завтра задля матеріальної, моральної та правової відбудови країни.

Цей символізм і цей метод не менш корисні для нас, неукраїнців: вони нагадують нам про нашу ідентичність і цінності. Вони нагадують нам про те, хто ми, у що ми віримо, хто наші справжні друзі й хто наші справжні вороги. Саме із цих причин Фонд Луїджі Ейнауді з ентузіазмом і гордістю погодився взяти участь у проєкті «Ейнауді в Україні», адже полум'я цієї війни висвітлює глибинні підвалини, на яких ґрунтується наше громадянське співіснування. Це попередження, це нагадування. Це отримана від історії можливість надати більшої цінності та політичного змісту Європі та ліберальним засадам, що лежать в її основі.

Луїджі Ейнауді був пророком. Він уважав поворот Італії в бік ліберальної демократії неминучим іще тоді, коли фашизм здавався непереможним; він працював над структурою демократичної, плюралістичної та ліберальної держави, коли фашистський режим досі вірив у своє вічне існування; він передбачив єдність Європи, коли європейські держави досі кидали одна одній смертельний виклик у Першій, а потім і в Другій світовій війні.

Те, у що він вірив, не було утопією. Вся річ була в довірі — довірі до людини та її нестримного прагнення до свободи, справедливості, матеріального й морального піднесення. Саме на цьому чіткому переконанні ґрунтується думка Ейнауді. Думка глибоко прагматична й незмінно реалістична. Думка, яка зароджується в царині економічної теорії, удосконалюється на теренах практичної політики й піднімається у всій своїй величній і незламній силі у вимірі інституцій. Економіст, політик, батько-засновник, голова Банку Італії, президент республіки — п'ять взаємодоповнювальних граней однієї особистості. Луїджі Ейнауді безнастанно працював на користь ліберального ідеалу, а отже й на користь людської особи. А також на користь її повного права реалізувати себе без перешкод і привілеїв.